

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาป่าชุมชน โลกหินลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม สามารถสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ที่กลุ่มคนจาก 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล 2 อำเภอ ซึ่งอาศัยอยู่รอบผืนป่าโกลหินลาด ได้รับผลกระทบจากโครงการปลูกป่าสาธิตที่ดำเนินการโดยศูนย์เพาะชำกล้าไม้ที่ 1 ของกรมไม้ เขตพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ร่วมกับบริษัทไจก้า (Jiga) จากประเทศญี่ปุ่น มีการนำเครื่องจักรกลเข้ามาทำการเกรดไร่ป่าธรรมชาติเดิมทิ้ง จำนวน 700 ไร่ แล้วนำไม้โตเร็ว เช่น ยูคาลิปตัส กระถินณรงค์ กระถินเทพา สัก และต้นดินเป็ด เข้าไปปลูกแทน ส่งผลให้พืชพันธุ์ สมุนไพร พืชกินได้และสัตว์ป่าถูกทำลายลงอย่างมากมาย นอกจากนั้นยังได้ทำลายหน้าดินซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเห็ด หลายชนิดนับเป็นการทำลายระบบนิเวศและความสมดุลทางธรรมชาติที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลดังกล่าวจึงได้รวมตัวกันจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโกลหินลาด” และสมัครเป็นสมาชิกสมาคมนักนิเวศวิทยาภาคอีสาน (สกอ.) มีการชุมนุมเรียกร้องและยื่นข้อเสนอต่อรัฐบาลหลายครั้งในปี 2541 และในปี 2542 เพื่อเป็นการแสดงประชามติคัดค้านโครงการปลูกป่าสาธิตดังกล่าว จนกระทั่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้ยกเลิกโครงการปลูกป่าสาธิตโกลหินลาด ในปี 2543 และแกนนำคนสำคัญถูกลอบยิงเสียชีวิต ต่อมาแม้จะสูญเสียแกนนำคนสำคัญไป แต่การรวมพลังของคนในชุมชนก็ยังเหนียวแน่น มุ่งมั่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า จนในปี 2544 ได้รับคัดเลือกจากการปีโตรเลียมแห่งประเทศไทย ให้ได้รับรางวัลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดีเด่น “รางวัลลูกโลกสีเขียว” ครั้งที่ 3 ประจำปี 2544 จากผลงาน 414 แห่ง 66 จังหวัดทั่วประเทศ ประเภทองค์กรชุมชนอนุรักษ์ดีเด่น

อนึ่งโดยสภาพปัจจุบัน ป่าชุมชนโกลหินลาด มีสถานะเป็นทั้งป่าสงวนแห่งชาติ 1 ใน 10 แห่งของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีกรอนุรักษ์และพัฒนาภายใต้แนวคิดแบบสมัยใหม่ที่หน่วยงานของรัฐเป็นผู้รับผิดชอบ ในขณะที่เดียวกัน ก็มีสถานะเป็นป่าชุมชน ที่คนในชุมชนได้รวมตัวเป็นกลุ่มต่อสู้เรียกร้องให้มีการจัดการโดยชุมชนและใช้ฐานของกฎหมายท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมประเพณีที่เป็นระบบคิด ความเชื่อแบบดั้งเดิม จึงเกิดความสนใจว่า การที่ป่าชุมชนโกลหินลาดมีสองสถานะภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการที่ยึดความรู้ที่เป็นคู่ตรงข้ามระหว่างรัฐกับชุมชนและองค์กรชุมชน

อนุรักษ์ป่าโคกหินลาด มีการบูรณาการหรือผสมผสานความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับความรู้สมัยใหม่ได้อย่างไร มีรูปแบบการบูรณาการอย่างไรบ้าง มีเงื่อนไขหรือกลไกที่สำคัญอะไรบ้าง รวมทั้งมีปัญหาอุปสรรคมากน้อยเพียงใด

การศึกษาในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังนี้ 1) เพื่อศึกษา รวบรวม องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโคกหินลาดเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษา รูปแบบของการนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการหรือผสมผสานเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการจัดการป่าชุมชนโคกหินลาด เพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 3) เพื่อศึกษา เงื่อนไขหรือกลไกที่สนับสนุนให้ชุมชน องค์การชุมชน และหน่วยงานรัฐนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการหรือผสมผสานเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการจัดการป่าชุมชนโคกหินลาด เพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน 4) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการหรือผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการจัดการป่าชุมชนโคกหินลาด เพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

ส่วนวิธีการศึกษาในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา คือ ป่าชุมชนโคกหินลาด ครอบคลุมพื้นที่ 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล 2 อำเภอ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ คณะกรรมการป่าชุมชนโคกหินลาด กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้นำทางการและไม่เป็นทางการชาวบ้านทั่ว และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจากภายนอก ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวข้อง ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ แบบสังเกต เครื่องบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการจดบันทึก และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การศึกษาจากเอกสาร หลักฐาน ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมาย ใช้การสนทนากลุ่ม การเข้าร่วมกิจกรรม การบันทึกเสียง และบันทึกภาพ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ คือ 1) สำรวจพื้นที่ในการวิจัย โดยพิจารณาเลือกพื้นที่ป่าชุมชน ตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งมีหลายพื้นที่ในภาคอีสาน 2) ติดต่อกับผู้นำและกลุ่มแกนนำ เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ชี้แจงลักษณะเนื้อหาของการวิจัย ระยะเวลาของการวิจัย 3) สร้างสัมพันธภาพกับผู้นำ และกลุ่มแกนนำในพื้นที่ 4) การเก็บข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่เป้าหมาย 5) การเก็บข้อมูลระดับลึกผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเพื่อตอบประเด็นคำถามของการวิจัย

สำหรับผลการศึกษา สามารถสรุปตามประเด็นที่ค้นพบดังนี้

1. ประวัติความเป็นมา พัฒนาการ และรูปแบบการจัดการป่าโคกหินลาด

เมื่อว่าโดยประวัติความเป็นมา พัฒนาการและรูปแบบการจัดการป่าโคกหินลาด พบว่า การจัดการป่าโคกหินลาดมีมาประมาณ 200 ปีที่แล้ว โดยมีพัฒนาการของการจัดการแบ่งเป็น

ยุคสมัยต่าง ๆ ได้ 4 ยุคด้วยกัน คือ ยุคการตั้งถิ่นฐาน เริ่มตั้งแต่ประมาณเกือบ 200 ปีมาแล้ว ผืนป่ายังคงอุดมสมบูรณ์ ยุคต่อมาคือ ยุคบุกเบิกป่า เริ่มขึ้นระหว่าง ปี 2504-2516 ยุคทำลายป่า ระหว่างปี 2516-2523 และยุคฟื้นฟูป่า ระหว่างปี 2532-ปัจจุบัน ซึ่งจากยุคสมัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบการจัดการป่า 3 ลักษณะ คือ การจัดการป่าโดยชุมชนดั้งเดิม เมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่แล้ว-ปี พ.ศ. 2508 การจัดการป่าโดยรัฐ เริ่มปี 2508-ปัจจุบัน และการจัดการป่าโดยกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด เริ่มขึ้นเมื่อปี 2541 - ปัจจุบัน

2. องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนนำมาใช้ในการจัดการป่าชุมชนโคกหินลาด เพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนนำมาใช้ในการจัดการป่าโคกหินลาด สามารถพิจารณาผ่านยุคสมัยต่าง ๆ เช่น ยุคดั้งเดิม ก็จะพบว่า ชาวบ้านจะร่วมกันอนุรักษ์ป่าและใช้ประโยชน์จากป่าเป็นหลัก ในยุคการจัดการป่าโดยรัฐผ่านการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาถูกลดความสำคัญ เนื่องจากรัฐให้ความสำคัญกับความรู้สมัยใหม่หรือความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์ป่าไม้ ในขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในยุคของการจัดการป่าโดยกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาด ซึ่งถือเป็นยุคสมัยใหม่ และเป็นยุคของการต่อสู้ เคลื่อนไหวของคนในชุมชนเพื่อปกป้องผืนป่า ในขณะที่เดียวกันก็เป็นยุคที่มีการแทรกจากภายนอก โดยเฉพาะนโยบายรัฐเกี่ยวกับการดูแลรักษาป่าที่ค่อนข้างเข้มงวด ภายในกฎหมายป่าไม้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือองค์ความรู้ดั้งเดิมที่เคยสั่งสมสืบทอดกันมา ได้ถูกรื้อฟื้นและนำมาประยุกต์ใช้กับความรู้สมัยใหม่ ด้านหนึ่งเพื่อสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้หันกลับมาให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาดั้งเดิมและอีกด้านหนึ่งเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในและภายนอก ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกป่า การบวชป่า การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครป้องกันไฟป่า การตระเวนตรวจสอบพื้นที่ป่า การพัฒนาองค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพร การจัดค่ายเยาวชนรักป่าโคกหินลาด การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นการผสมผสานความรู้แบบดั้งเดิมเข้ากับความรู้สมัยใหม่เพื่อให้เกิดการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม และทำให้ป่าเกิดความยั่งยืน

แต่โดยสรุปแล้ว องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนนำมาใช้ในการจัดการป่าโคกหินลาด พอประมวลได้ดังนี้ 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ดิน และน้ำ ที่มีความสัมพันธ์กัน และส่งผลไปถึงความอุดมสมบูรณ์และความชุ่มชื้นของป่า 2) องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่า และการคำนึงถึงขีดจำกัดในการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ จะประกอบด้วยการจับสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร การนำไม้มาใช้ประโยชน์ การเก็บพืชผักมาเป็นอาหาร และการใช้ประโยชน์เป็นยาสมุนไพร 3) ความรู้ในการใช้ประโยชน์จาก

สมุนไพรร ถือเป็นองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดมาจากปู่ย่าตาชาย และสืบทอดความรู้ในการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรรในป่าเพื่อการรักษาโรคนานาชนิด ซึ่งจากผลการศึกษาของเกรียงไกร เพาะเจริญ (2546) และอวยชัย วัฒนา (2548) พบว่า มีพันธุ์พืช ในป่าโลกหินลาดอย่างน้อย 134 ชนิดที่คนในชุมชนรอบผืนป่านำมาใช้ประโยชน์ยาสมุนไพรรและเป็นอาหาร ส่วนองค์ความรู้เกี่ยวกับชนิดจำกัดในการใช้ประโยชน์จากป่า ชาวบ้านที่ตั้งรกรากอยู่รอบผืนป่าโลกหินลาด จะมีความเข้าใจอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับขีดความสามารถของป่าที่จะรองรับการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ และใช้ความรู้นี้ในการใช้ทรัพยากรป่าอย่างระมัดระวัง เพื่อป้องกันมิให้ทรัพยากรในป่าต้องหมดสิ้นไป เป็นการ ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน 4) องค์ความรู้ในการปลูกป่า ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่มีการบุกเบิกป่าเกิดขึ้น โดยวิธีการปลูกป่าจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโลกหินลาดใช้ในการฟื้นฟูป่า ภูมิปัญญาความรู้ของชุมชนในการปลูกป่า ก็คือ การคัดเลือกพันธุ์พืช พันธุ์ไม้หลากหลายชนิด และปลูกในพื้นที่เดียวกัน ไม่มุ่งเน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจตามที่รัฐบาลส่งเสริม เพราะเชื่อว่า การปลูกพืชเศรษฐกิจ ทำให้พืชชนิดอื่นถูกรบกวนและอาจตายไปในที่สุด 5) องค์ความรู้ในการจัดระบบพื้นที่เพื่อจัดตั้งชุมชน ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนรอบผืนป่าโลกหินลาด การกำหนดพื้นที่การใช้สอยของหมู่บ้านกับพื้นที่ป่าอย่างเป็นสัดส่วนตามวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น แบ่งสรรพื้นที่สำคัญเป็นที่ตั้งชุมชน โรงเรียน วัด พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ป่า ทำให้ระบบการใช้ที่ดินของหมู่บ้านเป็น ไปอย่างมีแบบแผน

ความรู้ในการจัดการป่าที่กล่าวมา เป็นความรู้ที่ชาวบ้านในชุมชนสืบทอดและปฏิบัติกันสืบต่อมา และมีลักษณะที่สำคัญ คือ 1) เป็นความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากระบบคิด ความเชื่อ คั้งเดิมของชุมชนจนกลายเป็นจารีตประเพณีของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า 2) เป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคำนึงผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิกและความเป็นธรรมในสังคมของชุมชน 3) เป็นความรู้ที่สะท้อนให้เห็นความต้องการที่จำเป็นในการพัฒนาป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืน 4) เป็นความรู้ที่มุ่งเน้นรักษาความสมดุลของระบบนิเวศในป่า 5) เป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3. รูปแบบของการนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการหรือผสมผสานเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาดเพื่ออนุรักษ์และบริหารจัดการอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมเข้ากับความรู้สมัยใหม่ พบว่า การบูรณาการหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เพื่อใช้ในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาดสามารถมองได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

3.1 รูปแบบการบูรณาการความรู้โดยผ่านกิจกรรมด้านต่าง ๆ

รูปแบบการบูรณาการความรู้ดังกล่าวนี้ เป็นการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย โดยเป้าหมายสำคัญคือ การอนุรักษ์ป่าให้เกิดความยั่งยืนควบคู่กับการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างสมดุล ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า 2) ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก 3) ด้านการพัฒนา ภายใต้กิจกรรมที่หลากหลาย หากจะพูดถึงกิจกรรมหลัก ๆ ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง พบว่า มีกิจกรรมที่สำคัญดังนี้ 1) กิจกรรมการปลูกต้นไม้ จุดมุ่งหมายเพื่อเพื่อรวมใจและสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าและฟื้นฟูป่า 2) กิจกรรมการบวชป่า เป็นการนำความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาประยุกต์ใช้ในการดูแลรักษาป่า โดยองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าชุมชนโลกหินลาดจะนิมนต์พระสงฆ์ที่ชาวบ้านให้การนับถือมาเป็นประธานในการประกอบพิธี 3) กิจกรรมการตระเวนตรวจสอบพื้นที่ป่า เป็นการป้องกันการละเมิดกฎเกณฑ์ที่ได้สร้างไว้ 4) กิจกรรมการดับไฟป่า เป็นความร่วมมือในการดับไฟป่า รวมทั้งการลงพื้นที่ทำความเข้าใจกับผู้ใช้ประโยชน์ การเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิดของคณะทำงานขององค์กรชุมชน เป็นต้น 5) กิจกรรมการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพร เป็นการดำเนินกิจกรรมฟื้นฟูองค์ความรู้เรื่องยาสมุนไพร ที่ชาวบ้านเคยนำมารักษาโรคภัยไข้เจ็บในอดีต มีการจัดสำรวจความหลากหลายของพืชสมุนไพรในป่าและจัดรวบรวมเพื่อเป็นฐานข้อมูลความรู้ของชุมชน หลัง 6) กิจกรรมเข้าค่ายเยาวชนรักป่าโลกหินลาด เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการจัดการป่าชุมชน รวมทั้งเป็นการปลูกสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนเหล่านั้นเกิดความรักและหวงแหนผืนป่าของชุมชน โดยการจัดกิจกรรมประกอบด้วยการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเยาวชนเหล่านั้น

การดำเนินกิจกรรมอย่างหลากหลาย แต่มีเป้าหมายร่วมกัน ก่อให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือจากชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่กำกับดูแล และให้การสนับสนุน ร่วมองค์กรเอกชนที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและวิชาการ ได้กลายเป็นพื้นที่ของการผสมผสานความรู้ซึ่งมีที่มาที่แตกต่างกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3.2 รูปแบบการบูรณาการความรู้โดยผ่านการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ป่าอย่างเป็นระบบ เน้นการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม

ความเป็นระบบของกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโลกหินลาด สามารถพิจารณาได้จากองค์ประกอบที่สำคัญของกลุ่ม ดังนี้ 1) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน 2) มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารงานที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม มีการจัดโครงสร้างมุ่งเน้นการจัดความสัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายระดับต่าง ๆ 3) มีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากป่าอย่าง

หลากหลาย 4) สร้างรูปแบบการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม และ 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับจังหวัด

การจัดองค์กรอนุรักษ์ป่าที่เป็นระบบดังกล่าวข้างต้น มิใช่เพียงแต่การนำเอาความรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้นมาใช้ในการจัดระบบขององค์กร แต่มีการผสมผสานความรู้ทั้งเก่าและใหม่มา ใช้ร่วมกันอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการเลือกรับปรับใช้เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จะ เห็นได้จากการใช้กฎระเบียบปฏิบัติที่เป็นของหน่วยงานราชการควบคู่กับกฎเกณฑ์ที่ชุมชนกำหนด ขึ้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกันและกัน เพื่อให้ใช้ปฏิบัติได้ในพื้นที่ป่าโคกหินลาด หรือกรณี การจัดโครงสร้างการบริหารองค์กร ซึ่งยึดตามสมัยใหม่ที่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน หรือกรณีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับจังหวัดก็เป็นพื้นที่ที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ระหว่างกัน เป็นต้น

4. เงื่อนไขหรือกลไกที่สนับสนุนให้ชุมชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานรัฐนำเอาองค์ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการหรือผสมผสานเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ในการ จัดการป่าชุมชนโคกหินลาดเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

4.1 เงื่อนไขเชิงโครงสร้าง

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในการจัดการ ป่าในหลายลักษณะดังนี้

1) ความล้มเหลวในการจัดการป่าของรัฐ ผ่านความรู้วิทยาศาสตร์ป่าไม้ สร้าง ผลกระทบมากมาย เกิดการร้องเรียนของภาคประชาชนเพื่อให้รัฐยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการ ป่ารวมทั้งการยอมรับความรู้ท้องถิ่นเพื่อใช้ในการจัดการป่าอีกด้วย

2) การยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากร จากความล้มเหลวในการจัดการ ป่า ผนวกกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องของภาคประชาชน ส่งผลให้มีการยอมรับสิทธิชุมชน โดยมิ การบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 หลายมาตรา เช่น มาตรา 46 มาตรา 56 มาตรา 79 ที่มีเนื้อหาในการยอมรับสิทธิชุมชนในการจัดการร่วมกับ ภาครัฐ

3) นโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กฎหมายได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งรวมถึงพื้นที่ป่า ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 67 (7) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 (7) และพระราชบัญญัติกำหนด แนวนโยบายและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 (24)

นอกจากนั้น ตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรมป่าไม้ได้ถ่ายโอนภารกิจด้านการพัฒนาป่าชุมชน และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ถ่ายโอนภารกิจด้านการควบคุมไฟป่า ให้แก่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นภารกิจประเภทกลุ่มงาน ในหน้าที่ที่เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลต้องทำด้วย

ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องดำเนินการตามบทบัญญัติมาตรา 290 (1) (2) และ (3) ซึ่งจากนโยบายรัฐด้านการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้น ได้กลายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนจะต้องปฏิบัติร่วมกัน และการปฏิบัติงานร่วมกันนั้นเองทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้ใหม่ผ่านหน่วยงานท้องถิ่นกับความรู้ดั้งเดิม

4.2 เงื่อนไขเชิงบริบทพื้นที่

พื้นที่ป่าชุมชนโลกหินลาด ถือเป็นพื้นที่ที่มีกรณีความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับรัฐมาก่อนที่จะมีการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ป่าชุมชนภายใต้ชื่อว่า “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโลกหินลาด” การถือกำเนิดขึ้นของกลุ่มดังกล่าวนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากการรวมพลังของคนในชุมชนที่ตระหนักเห็นปัญหาาร่วมกัน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน อีกส่วนหนึ่งเกิดจากการได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเมื่อพูดถึงเงื่อนไขเชิงพื้นที่ที่นำไปสู่การบูรณาการความรู้ พอประมวลได้ดังนี้

- 1) สถานการณ์ชุมชนจากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ ได้กลายเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนและคนภายนอกได้มีส่วนร่วมในการจัดการป่ามากขึ้นรวมถึงการเข้ามาของความรู้จากภายนอกเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ป่าชุมชนโลกหินลาด
- 2) กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและองค์กรชุมชน มีมาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้อุปกรณ์เพื่อแก้ไขปัญหา รวมถึงการเรียนรู้อุปกรณ์และพื้นที่ฟูโดยสร้างการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน การสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายระดับจังหวัด รวมถึงการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเป้าหมายที่สำคัญคือ ความยั่งยืนของป่าชุมชนโลกหินลาด

5. ปัญหาอุปสรรคของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาดอย่างยั่งยืน

5.1 ปัญหา อุปสรรคในเชิงโครงสร้าง

- 1) นโยบายกับวิธีปฏิบัติที่ไม่สอดคล้องกัน แม้กฎหมายและนโยบายรัฐ จะได้กำหนดแนวทางให้รัฐและหน่วยงานรัฐจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม ในทางปฏิบัติยังเกิดความลัก

ล้นอันเนื่องมาจากตัวผู้ปฏิบัติที่ยังคุ้นเคยกับระบบการจัดการที่มุ่งเน้นความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์เท่านั้น

2) การใช้งบประมาณเป็นตัวตั้ง จิตสำนึกในเชิงอนุรักษ์เริ่มลดความสำคัญ ขาดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง จะดูแลเมื่อมีงบประมาณสนับสนุน หากไม่มีงบประมาณก็จะไม่ให้ความสนใจ

3) อิทธิพลครอบงำของความรู้วิทยาศาสตร์ ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ป่าไม้ ยังคงมีอิทธิพลครอบงำ และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง

5.2 ปัญหาอุปสรรคในเชิงบริบทพื้นที่

- 1) ขาดความต่อเนื่องในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) การแบ่งแยกโซนดูแลป่า เกิดความลักลั่นในการปฏิบัติเพื่อดูแลรักษาป่า บางพื้นที่เข้มงวด บางพื้นที่มีการปล่อยปะละเลย
- 3) นโยบายองค์กรปกครองท้องถิ่นที่ขาดความต่อเนื่อง ขึ้นอยู่กับผู้บริหารในแต่ละยุคแต่ละสมัยว่าจะให้ความสำคัญหรือไม่ จะสนับสนุนงบประมาณหรือไม่ จะให้ความร่วมมือหรือไม่

อภิปรายผล

จากข้อสมมติเบื้องต้นเกี่ยวกับความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชน โลกหินลาดอย่างหนึ่ง คือ การที่ชุมชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานรัฐนำเอาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาผสมผสานกับความรู้สมัยใหม่ ภายใต้บทบาทความร่วมมือระหว่างกันและกัน โดยเป้าหมายสำคัญคือความยั่งยืนของป่า

ผลจากการศึกษาในพื้นที่ป่าชุมชน โลกหินลาดเกี่ยวกับการนำองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการป่า จึงมองได้ว่า ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ถูกนำมาปรับใช้ โดยคนในท้องถิ่นที่มีความเชื่อว่า ความรู้ดังกล่าวนี้เป็นความรู้ที่สามารถรักษาป่าได้อย่างยั่งยืน และความรู้ดังกล่าวนี้เกิดจากฐานคิด ความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ชุมชนให้ความสำคัญ และเคยใช้เป็นเครื่องหรือกลไกทางสังคมในการรักษาป่ามาอย่างช้านาน เนื่องจากเป็นความรู้ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ฝังลึก เป็นความรู้ที่เป็นพลวัต มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์บริบทแวดล้อมว่าจะนำมาใช้ในสถานการณ์แบบใด ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับแนวคิดที่อาณันท์ กาญจนพันธุ์ (2548) ที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ (Situated Knowledge) เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการผสมผสาน การปรับตัว

การจัดการ และการผลิตซ้ำ ผลิตชิ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา มิใช่ความรู้ที่เป็นอุดมคติและหยุดนิ่งตายตัว มีที่มาจากแหล่งไม่ยึดติดกับความรู้ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่ถูกใช้ประโยชน์อย่างค้ำมายาวนานก็เพราะว่ามีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

ส่วนความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่มีฐานคิดมาจากตะวันตก เป็นความรู้ที่เป็นคู่ตรงข้ามกับความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นความรู้เชิงประจักษ์ มีอิทธิพลครอบงำทุกด้าน ยิ่งประสานสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศแบบทุนนิยม ยิ่งทำให้ความรู้ดังกล่าวมีความชอบธรรมมากขึ้น จะเห็นได้จากความรู้แบบวิทยาศาสตร์ป่าไม้ที่เข้าสู่สังคมไทย มีอิทธิพลครอบงำความรู้แบบดั้งเดิม หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ถูกลดความสำคัญลง จนกลายเป็นความรู้ชายขอบ ที่สำคัญความรู้แบบวิทยาศาสตร์ถูกผลิตซ้ำผ่านสื่อ หน่วยงานรัฐ และระบบการศึกษาของไทยมาอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นระบบความรู้ประเภทหนึ่งที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน และแตกต่างจากความรู้สมัยใหม่หรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่ความรู้ทั้งสองไม่ว่าจะเป็นความรู้ท้องถิ่นหรือความรู้สมัยใหม่ต่างก็มีลักษณะของการผสมผสานปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีภูมิปัญญาบริสุทธิ์หรือวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ โดยเฉพาะเมื่อความรู้เหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการจัดการด้านใดด้านหนึ่ง

ผลการศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาในครั้งนี้ สามารถกล่าวได้ว่า การบูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมหรือความรู้สมัยใหม่เพื่อนำมาใช้ในการจัดการป่าชุมชน โลกหินลาดเป็นความต้องการจำเป็นที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากเหตุผลความจำเป็นในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในระดับโครงสร้างที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายลักษณะ อาทิเช่น การเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและกฎหมาย และในระดับบริบทพื้นที่ที่สถานการณ์ชุมชนรอบผืนป่าจากความขัดแย้งกลายเป็นความร่วมมือ หรือบทเรียนในอดีตได้ทำให้ชุมชนและองค์กรชุมชนตระหนักและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่ต้องช่วยกันดูแล อนุรักษ์ พื้นฟูโดยไม่มีแบ่งแยกถึงที่มาความรู้ ที่สำคัญคือ มองว่าเป็นผลประโยชน์ร่วมของคนในพื้นที่ในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ซึ่งการบูรณาการภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาด จึงสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า แนวคิดบูรณาการเน้นที่ผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชนเป็นฐาน ภูมิปัญญาบูรณาการ เน้นให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการหันกลับมาถือพื้นภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่ในชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ปฏิเสธที่จะนำเอาภูมิปัญญาตะวันตกมาใช้ เพียงแต่เน้นที่การเลือกรับ ปรับใช้ ในมิติของการบูรณาการ ไม่ได้มองแบบแยกส่วน (ประเวศ วะสี, 2541, ยุค ศรีอาริยะ, 2542)

จากการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาองค์กรอนุรักษ์ป่าอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดตั้งองค์กรอนุรักษ์ป่าที่เป็นระบบ เน้นการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามบทบาทหน้าที่ สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกหินลาดมิได้ให้ความสำคัญกับความรู้อย่างเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการนำเอาความรู้สมัยใหม่มาปรับใช้ในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ แม้ในระยะเริ่มต้นจะเป็นเพียงการรวมตัวกันคัดค้านการปลูกป่าสาริตและการบุกรุกป่าของผู้มีอิทธิพล แต่ภายหลังได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ไว้อย่างหลากหลาย เช่น เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบคันทน์ป่า แต่ในขณะที่เดียวกันก็มุ่งเน้นความร่วมมือจากภายนอกเช่น รัฐและองค์กรเอกชนเพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า หรือการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่า ทางกลุ่มให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ที่กำหนดโดยภาครัฐคือ กฎหมายป่าสงวนแห่งชาติ และให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์ที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นการผสมผสานความรู้ซึ่งมีที่มาแตกต่างกัน โดยกฎเกณฑ์ของภาครัฐมักถูกกำหนดขึ้นบนฐานความรู้สมัยใหม่ มุ่งเน้นการควบคุมเป็นหลัก ในขณะที่กฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นโดยชุมชน มักให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ควบคู่กันไป โดยคำนึงถึงระบบนิเวศเป็นหลัก หรือการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ในระดับกลุ่ม ระดับจังหวัด ล้วนเป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนความรู้ที่ไม่ได้จำกัดเฉพาะความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้สมัยใหม่ แต่มีการพูดถึงความรู้ทั้งสองประเภทในการนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการป่าในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่มีลักษณะพลวัต

โดยสรุปแล้ว ระบบความรู้ไม่ว่าจะเป็นของท้องถิ่นหรือความรู้สากล หรือที่เรียกกันว่าความรู้สมัยใหม่ ความรู้วิทยาศาสตร์ ล้วนเป็นผลผลิตของสังคมที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์แต่ละยุคแต่ละสมัย ภายใต้ปฏิบัติการเชิงอำนาจที่คัดสรร กลั่นกรอง และกำหนดคุณค่า และที่สำคัญคือแฝงด้วยสิทธิในการดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ของแต่ละฝ่ายนั่นเอง ดังนั้น ความรู้ทั้งสองประเภทจึงมีลักษณะที่เป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ บางครั้งมีลักษณะเป็นคู่แข่งข้าม แต่บางครั้งความรู้ทั้งสองถูกนำมาใช้ร่วมกันเพื่อประโยชน์ร่วมของคนในสังคมดังเช่นที่เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชุมชน โคกหินลาดที่เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

1.1 จากปัญหาที่นโยบายกับการปฏิบัติไม่สอดคล้องกัน รัฐหรือหน่วยงานรัฐควรให้ความสำคัญในการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับ

เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนและองค์กรชุมชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากกว่าจะมองแบบแยกส่วน

1.2 หน่วยงานรัฐที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาด ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานในระดับจังหวัดหรือระดับท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าอย่างจริงจัง เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้ชุมชนและองค์กรชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญจะไม่ทำให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างรัฐกับชุมชนหรือองค์กรชุมชนในพื้นที่เดียวกัน

2. ข้อเสนอแนะต่อพื้นที่

2.1 ชุมชนและองค์กรชุมชนอนุรักษ์ป่าชุมชนโลกหินลาด ควรเน้นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่สำคัญคือ จะทำอย่างไรให้เยาวชนเหล่านั้นเห็นความสำคัญและรู้จักที่จะสืบทอด รวมถึงการนำเอาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาดต่อไป

2.2 ชุมชนและองค์กรชุมชนควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นการบูรณาการหรือการผสมผสานระหว่างความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ เพื่อยืนยันให้เห็นว่าความรู้ทั้งสองประเภทแม้จะเป็นคู่ตรงข้ามแต่ก็สามารถปรับใช้ร่วมกันได้ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความจำเป็นร่วมกัน

2.3 การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นมากขึ้น โจทย์ก็คือว่าจะทำอย่างไรชุมชนหรือองค์กรชุมชนจะสามารถทำความเข้าใจกับองค์กรเหล่านี้ให้เห็นความสำคัญ และให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องได้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปในพื้นที่ป่าชุมชนโลกหินลาด ควรมีการศึกษากระบวนการของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ของชุมชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานรัฐในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาด ทั้งนี้จะทำให้ได้องค์ความรู้ที่จะอธิบายถึงขั้นตอนของการบูรณาการภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชนโลกหินลาด รวมถึงการศึกษาผลที่ตามมาจากการบูรณาการภูมิปัญญาดังกล่าวด้วย